

A FIATAL ÍRÓK KONFERENCIÁJA ELÉ

Soha még annyi várakozással, annyi segítő jószándékkal nem fordult irodalmunk a fiatal írók felé, mint a mi napjainkban. Most jött csak el az idő, amikor a fiatal tehetségnek nem kell lappangania s nem kell az idősebb nemzedékek féltékenysége miatt háttérbe húzódva várnia az alkalmat, amikor megmutathatja erejét és képességeit. Soha még írók annyi segítséget, annyi megérdemelt — és előlegezett bizalmat nem kaptak, mint a mi népi demokráciánktól. Azt is mondhatnók: soha még fiatal író útja ennyire könnyű nem lehetett, mint ma. De hozzá is kell tennünk: ez a könnyűség veszélyeket rejt — és az Új Termés előhangjában Zelk Zoltán méltán figyelmeztet a gyors siker veszélyeire. Talán még e veszély lehetőségénél is súlyosabbnak érezhetjük a felelősségérzetet, mely fiatal íróink szívét el kell töltsen: mindaz a segítség, amiben részesültek, egy nagy remény, egy nagy várakozás záloga is! Tőlük, éppen tőlük vár újat és igazat, jót és nagyot a Párt, az ország. Tőlük várja, hogy tiszta és hű képet nyújtsanak mindarról, ami épül és születik e hazában, — tőlük várja, hogy megszólaltassák az új érzéseket, melyek új életünkből fakadnak, s nevükön nevezzék ennek az életnek nagyszerű jelenségeit.

Ha mérleget készítünk a termésről, mellyel két esztendő óta a fiatal irodalom szolgál, úgy kell éreznünk, a beléjük vetett reménynek, várakozásnak ők sem feleltek meg nagyobb mértékben, mint azok az idősebbek, akiknek műve már korábban is az épülő szocializmust szolgálta. És ez az eredmény: *sok is, — kevés is!* Sok, mivel e fiatalok legtöbb s éppen a legjelentősebb műve: lelkes és odaadó vallomás a Párt harca s az új haza valósága mellett. De *kevés is* ez az eredmény, mivel a fiatal irodalom nem tudott valami gyökeresen újat hozni, — nem tudott előrébb jutni, mint ameddig az idősebb korjاراتoké eljutott. Vannak, türelmetlenebb bírálók, akik már bosszúsán, családottan fordulnak el emiatt a fiataloktól. Mert ők egy új Petőfi, egy új József Attila jelentkezését várták, a fiatal nemzedékek sorában. Ezek a türelmetlenek megfélemednek arról, hogy a kezdő Petőfi és a kezdő József Attila művei nem sokban különböztek az előtük járt idősebb költők műveitől.

Azokra a tehetségekre gondolva, akiket a fiatal írónemzedék sorában megismerhettem: hiszem, hogy ők újat is hoznak majd s előbbre lendítik majd irodalmunk fejlődését. Csakhogy ehhez még az érés, a formálódás bizonyos idejének kell eltelnie. Ehhez viszont az is szükséges, hogy a hibákat, melyek a fiatal írók fejlődésében mutatkoznak, idejében kiküszöböljük. Fontos, hogy a Párt épp most mutasson irányt a fiatalok számára, amikor az egész magyar irodalomnak is irányt mutatott. Fontos, hogy maguk a fiatalok épp most vitassák meg legfontosabb kérdéseiket, s tisztázzák jövőjük, fejlődésük döntő feltételeit. Fontos, hogy a fiatal írók minden segítséget megkapjanak, ami számukra hasznos és építő lehet. De még fontosabb, hogy ők maguk segítsenek magukon, — hogy bátran és öntudatosan ki merjék mondani az újat, mely legjobbjaik szívét betölti.

A felszabadulás utáni évek tanúságai azt bizonyítják, hogy a fiatal írónemzedékek problémáit nem lehet az idősebbekétől különválasztani. A fiataloké nem valami külön, autonóm irodalom, hanem része az egész magyar irodalomnak. De, azt sem szabad felednünk, hogy ebben a fiatal irodalomban élnek is a csírák, a holnap csírái, — melyeknek kibontakozása az ő műveiket majd megkülönbözteti a ma műveitől. A mi feladatunk elsősorban az legyen, hogy e csírákat kibontakozásukban segítsük.

Ugyancsak a felszabadulás utáni évek termése bizonyítja: a fiatal írók nem hogy mentesek lennének az idősebbek hibáitól — de ezeket a hibákat néha az ő művek

még kiáltóbban mutatja. De, hisz ez természetes is: a fiatalok az érés, az alakulás állapotában vannak s ha mégannyira átmenetileg, mélyen hatnak rájuk a problémák, melyekkel az idősebbek viaskodnak. Minden fiatal író átvesz valamit elődeitől, — s nemcsak a jót, de a rosszat is átveszi. Csak épp a fiataloknak több a lehetőségük, hogy a károsnak ellenálljanak. Ha valóban tehetségesek, valóban újat hoznak: mihamar levethetik magukról a ruhát, melyet nem az ő testükre szabtak.

A fiatal irodalomnak is középponti kérdése ma: a pártosság érvényesítése, megszólaltatása. Ha elmaradást, hibát látunk náluk, úgy elsősorban a pártosság területén. Ebben közösek az idősebbekkel. A legtöbb fiatal költőnél éles határvonalat húzhatni a Párt nagy harcaihoz, kérdéseire kapcsolódó — és „egyéb“ verseik között. Legtöbbjüknél az előbbieket a szürkébb, a verbálisabb, a frázisokban kielégülő, — az utóbbiak pedig a színesebb, egyénibb, a költőibb művek. Néha úgy érezzük, e fiatalok a „pártosnak“ szánt versekkel mintegy csak „jogcímet“ próbálnak szerezni arra, hogy más műveikben kedvük szerint szólhassanak a szerelemről, a tájról, a gyermekkor emlékeiről, vagyis mindazokról a témákról, melyeket a szó régi értelmében éreznek „költőinek“. A pártosságot ilyen belső alku tárgyává nem teheti igazi költő — és aki így tesz, nem lehet igazi harcosa a mi népünknek, a mi hazánkunk. Azt sem akarom állítani, hogy a pártosság elszürkítése a legtöbb fiatal költőnél csak „színelés“ volna. Inkább azt, hogy nagyrészüket még nem merte, vagy nem tudta megtalálni a pártos eszmeiség költői és gazdag, művészi és szárnyaló kifejezését.

A fiatal költőktől és íróktól azt kell várnunk, hogy élesen szembeszegüljenek azokkal a lappangó vélekedésekkel, „elméletekkel“, melyek szerint pártosság és költőiség, politikai eszmeiség és művészet nem férnek össze egymással. Azt kell várnunk tőlük, hogy az ilyen tanoknak elsősorban a szívük mondjon ellent. De a tudásuk is, mely a szovjet irodalom példáira, a mi haladó hagyományainkra s a világirodalom nagy műveire hivatkozhatik. Lapozzák föl fiatal költőink a szovjet költők műveit, vagy tanulják meg Petőfitől, hogyan lehet a forradalmi eszmeiséget oly költőien is megragadni, oly eredeti és sajátos képekben, oly szenvedélyesen kifejezni, ahogyan azt a *Csalogányok és pacsirták, a XIX. század költői, a Beszél a fákkal a bús őszi szél*, vagy a *Nemzeti dal* tanúsítják. Vagy figyeljék meg, mennyi művészettel és meggyőző erővel tud mozgósítani József Attila a Párt egy-egy harci célja mellett s mily szemléletesen fejezi a marxizmus-leninizmus eszméit akár a *Tőkehaszon balladájában*, akár a *Hordunk vinyogó kosarat* című költeményben.

A pártosság hiánya, gyengesége érződik abban is, hogy fiatal költőink egyrésztnek művei mentesek a nagy indulatoktól, szenvedélyektől. Nagyritkán, egy-egy versükben érezzük csak annak a lángnak fölcsapását, mely nem konvencionális szavakat keres, hanem gazdag és képzeletet serkentő képeket, merész és eredeti fordulatokat, az igazi, a mélyről fakadó érzés kifejezésére. Mennyire verbálisak, mennyire szólás-szerűek néha e fiatal költőknek épp politikai tárgyú versei! Talán azért van ez, mert e versek mellé nem tudják elképzelni a népet, melyhez szólniuk kellene, — nem tudják maguk elé idézni azokat, akiket érzésekre és tettekre indítanának művükkel. Úgy érezzük, verseikkal csak „hozzászólni“ próbálnak valamely fölvetett, „napi-rendi“ kérdéshez, ahelyett, hogy ihletük és indulatuk lökné felszínre a visszatarthatatlan, költői mondanivalót. A pártosság az egész költői alkatot meghatározó, az egész szívet és értelmet betöltő, tudatos, nagy szenvedély, melynek a marxizmus-leninizmus eszmeiségéből s életünk friss benyomásaiból, sugalló élményeiből kell táplálkoznia.

De igazságtalanok lennénk, ha elhallgatnók, hogy a pártosság költői kifejezése, érvényesítése néha csak nagyon is kemény harcok árán valósulhat meg. Harcok árán, melyeket a költőnek, az írónak elsősorban önmagával kell megvívnia. Kevesen vannak, akiknek számára a pártosság érvényesítése a múlt csökevényei elleni harcot ne jelentené egyszersmind. A fiatalok helyzete könnyebb, hisz nekik nem kell a tulajdon, korábbi művükkel is megküzdeniök, mint sokaknak, az idősebbek közül. Az ő új szavaikat még nem kötik régebbiek, melyektől elfordultak már. És mégis, műveikben a pártos mondanivaló ugyanolyan sémáival, elszürkülésével, háttérbe szorulásával találkozunk gyakran, mint némelyik idősebb költőnél. Ezt csak az egész irodalmi életben érvényesülő káros és zavaros elméletek behatolásával lehet megmagyarázunk.

Mintha fiataljaink egyrészénél is annak a téves dilemmának nyomait fedezhetnők fel, mely szerint az író vagy arról ír, ami „van“, — vagy arról, aminek „lennie kellene“. Az előbbi esetben műve állítólag túlnyomórészt hibákat, hiányosságokat mutat meg — az utóbbiban pedig csupa kitalált, vagy eltúlzott érenyt. A marxizmus-leninizmus esztétikája azonban mást tanít és ezt a dilemmát egyáltalán nem ismeri. Az írónak igenis azt kell megmutatnia, ábrázolnia, ami *van*, — de pártossága épp abban nyilvánul meg, hogy érzelmeinek, szenvedélyének hangsúlyát az *újra*, az akár csírázóra, de a jövő felé mutatóra helyezi. Ennek az elvnek gyakorlatba vitele nem könnyű feladat, — de ez elv nélkül nincs szocialista realista irodalom. És ennek az elvnek megvalósításához kettő szükséges: az élet beható ismerete — és szenvedélyes, odaadó, önzetlen pártosság.

Azok a fájó hiányok, melyeket a fiatal íróknál tapasztalhatunk, nem utolsó sorban élet- és munkakörülményeikkel is magyarázhatók. Újabban mind gyakrabban kerül szóba az az egészségtelen, fojtó elzártág, melybe íróink az élet elől eltemetkeztek. Hivatali szobák, de még szerkesztőségek sem alkalmasak arra, hogy az épülő ország élményével megajándékozzanak bennünket. Manapság egy-egy gazdasági szakember, aki hivatali kötelességből járja az országot, több költői élménnyel rendelkezik, mint akár legjelentősebb alkotóink. A fiatalok műveit lapozgatva meglepetéssel láthatjuk, hogy legszívesebb, legkölteibb témáikat gyermekkorukból meríthetik csupán. Vagy egy-egy nyári szabadság kurta szakaszából. Nem véletlen, hogy a pártosság és a költőség egységét az a Szécsi Margit találta meg legkönnyebben, akinek életében és művében Sztálinváros oly nagy helyet foglal el. Kiragadjuk-e a fiatalokat munkahelyeikről, vagy iskoláikból? Ellenkezőleg, ott kellene hagynunk őket még egy ideig, ha ez a munkahely: valamely üzem, vagy termelőcsoport. Vagy olyan iskola, mely a tudás szenvedélyét kelti fel bennük. Társaikat is oda kellene küldenünk, szomszédságukba. De, sajnos, az anthológiák végére függesztett életrajzi adatok többnyire hivatali beosztásokról adnak hírt — s az egész magyar irodalom egyik legelhanyagoltabb kérdését, az írók „polgári“ foglalkoztatását állítják előtérbe.

Helyes-e, hogy a fiatal írók nem harcolnak hevesebben az élettel való kapcsolatokért? Helyes-e, hogy vidékről, ahol még könnyebben szövődnek ilyen kapcsolatok, a fővárosba törekszenek, ahol a hivatali munka nyeli el őket? Nem, — mindez csupa nyugtalanító, aggasztó jelenség! Az, hogy néha megrekedtnek látjuk őket, az, hogy fejlődésük üteme nem oly gyors, mint reméltük: nem utolsó sorban innét származik!

Legfőbb erőiket a fiataloknak ezentúl az élet megismerésére, megtanulására kell fordítaniok. Mert az életismerethez sem soká jelenthet számukra tőkét mindaz, amit gyermekkorukból hoztak magukkal. Hisz a mi életünk oly gyors ütemben változik, fejlődik, hogy szinte évente újból kell megtanulnunk azt, amit már korábban elsajátítottunk belőle.

És tanulniok kell, nem csupán az életet, de azt az eszmeiséget, a marxista-leninista ideológiát, mely az életet áthatja, irányítja. És tanulniok kell tulajdon művészetük mesterségbeli részét. Az ösztönösségnek azok az elméletei, melyek felütötték fejüket köztük, az arisztokratizmusnak az a nyeglegése és elbizakodottsága, mely itt-ott jelentkezik soraikban, a mesterségbeli tanulás, az önképzés szükségét még sürgetőbben írják elő számukra. Versformáik kevésbé változatos, kevés eredetiségről tanúskodó volta, egynémelyikük prózájának, elbeszélő művészetének darabossága, kezdetlegessége arról tanúskodnak, hogy kevés az olvasottságuk s amit olvasnak, abban sem mélyedhettek el elég komolyan. Közülük éppen azoknak, akik főiskolákon, egyetemeken tanulnak, jobban meg kellene ragadniok azokat a lehetőségeket, melyekkel tananyaguk szolgál. Persze, az egyetem nem nevelhet írókat — s voltaképp nem nevelhet semmiféle más iskola sem. De megadja az olvasásnak, a művek értésének, az esztétikai törvények tudatosításának azt a lehetőségét, melyre fiatal íróinknak ugyancsak szükségük lehet. Az egyébként igen tehetséges Eörsi István például verset ír Arany Jánosról, de nem tanulja el tőle a kifejezés változatoságát, a költői elbeszélésmód tömörségét, a verselés ötletességét, eredetiségét, vagyis épp azt, amivel Arany műve oly bőven szolgál. Még azoknál a költőinknél is — Ancsel Évánál, László Ibolyánál, Takács Imrénél —, akiknek pedig egy-egy versük

valóban örömteli meglepetéssel szolgál, túlságosan is nagy helyet foglalnak el a sablonos szakaszok, konvencionális kifejezések stb.

A fiatal íróknak van mit mondaniuk, — de amikor e tanulás szükségét hangsúlyozzuk, nem feledkezhetünk meg az eredetiség, az újszerűség követeléséről sem. Meglepő, mily kevésbé mernek e fiatalok új ösvényekén járni, újat kezdeményezni. Pedig ezt várjuk tőlük leginkább, még ha nem tökéletesen sikerült, még ha dadogó formában is! Mennyire elvontnak érezzük legtöbb politikai témájú versüket, mily kevésbé mernek gazdag példákhoz, konkrét élményekhez folyamodni — s általában, mily kevés élményük van, látszólag. Ez utóbbi kérdés összefügg ugyan az életismeret problémájával, de mégis, gyanakszunk, többet meríthetnének benyomásaikból, életbeli tapasztalataikból, ha merészebben nyúlnának hozzájuk. Úgy látszik, nemcsak, hogy újat nem szereznek — de a régít sem aknázzák ki oly gazdaságosan, mint ahogyan lehetne.

Sajátos jelenség az is, hogy a műfajok terén sem mernek eléggé kezdeményezni. Joggal vetik szemükre az irodalmi riport, a békepublicisztika stb. hiányát munkásságukban. És miért van az, hogy a szocialista élet egy-egy színterének, vagy típusának bemutatásánál megmaradnak az általánosságokban, nem nyújtanak színesebb rajzot, nem törekednek jellegzetességre, szemléletességre? Miért van az, hogy épp az új élet bemutatásánál nem mernek valóban megragadó, új embereket ábrázolni? Miért nem érezzük hősibbnek költészetüket — miért marad meg e költészet a hősiesség pusztá hangoztatásánál?

Mindezek a szemrehányások, hibáztatások azért jogosultak, mivel fiatal íróink sorában néhány valóban sokat ígérő tehetséget láthatunk, — s általában, a még kialakulatlanok képességei is azt ígéri, hogy az az új korszak, mely az ő műveikben, ha néhol haloványabban is, de már kirajzolódik: a szocialista realista irodalom virágzó, gazdag korszaka lesz! Sokat, igen sokat várunk fiatal költőinktől — Urbán Lászlótól, Takács Imrétől, Csoóri Sándortól, Bihari Sándortól, Eörsi Istvántól, Boda Istvántól, Ancsel Évától, László Ibolyától —, a prózaírók sorában pedig Tulj Józseftől, Molnár Zoltántól, Gerő Jánostól, Fekete Gyulától, Galgóczi Erzsébettől — de a többiektől is, akiknek tehetsége még kibontakozóban s itt-ott egy-egy soruk ígéri csak, hogy akár a fentebb felsoroltaknak eléjük is kerülhetnek.

Ez a várakozás, mellyel a Párt, a nép fordul hozzánk s nem utolsó sorban, az idősebb irodalom: sokkal nagyobb erőfeszítésekre kell készítse őket, mint aminő eddigi gyűjteményeikben megnyilvánul. Az a kép, mely a F fiatal Írók Munkaközösségének műveiből kialakul, bizonyos változtatásokkal érvényes azokra a fiatalokra is, akik szervezettel nem tartoznak hozzájuk s már önálló kötetekkel szerepelnek. Sőt, sok tekintetben egész irodalmunk javarésze is érvényes.

Amit mi a fiataloktól számonkérünk, az az egész új magyar irodalom megoldásra váró problémája. A pártos irodalom megteremtése; irodalmunk költői és eszmei szintjének emelése: a mi feladatunk. De ennek megvalósításában éltörhetnek a fiatalok is, ha eltelnek azzal az eszmeiséggel, melyet a Párt tanításából, s azzal a költőséggel, melyet népünk új életéből merítenek.

SÓTÉR ISTVÁN